

Напрямок 2. Соціально-психологічні аспекти психічного та особистісного розвитку на різних онтогенетичних етапах.

Конюкова Ірина Юрївна

здобувачка магістерського рівня вищої освіти
за спеціальністю 014.01 «Середня освіта (Українська мова і література)

Науковий керівник:

Бутузова Л. П., канд. психол. наук,

доцент, кафедри психології, логопедії та інклюзивної освіти

Житомирський державний університет імені Івана Франка

м. Житомир, Україна

ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНО-СОЦІАЛЬНОЇ МОТИВАЦІЇ УЧІННЯ В УЧНІВ РІЗНОГО ВІКУ

Основну роль в організації освітнього процесу і в навчальній діяльності відіграє різна за своєю природою мотивація. Доведеним фактом є те, що пізнавально-соціальна мотивація має найстійкіший ефект не лише в активізації учбової діяльності учня, але й позначається на характері навчально-пізнавальної діяльності учня, визначає планування вчителем навчального навантаження. Увага педагога має бути сконцентрована на тих стимулах, які активізують не лише процес активного цілеспрямованого засвоєння досвіду, але й розвиток особистості учня в процесі навчання.

«Мотивація – система спонукань які зумовлюють активність організму і визначають її спрямованість» [3]. Конструктивна мотивація учіння складається з пізнавального інтересу та соціальних мотивів. Перевага одного із мотивів має неабиякий вплив на ефективність навчальної діяльності школяра. В загальному вигляді, мотивація учіння ґрунтується на пізнавальній потребі, мотиві і сенсі навчання. Мотивація навчальної діяльності школяра може бути як негативною, так і позитивною, але пов'язаною з мотивами, що постають поза навчальною діяльністю. Наприклад, це може бути мотивація пов'язана з соціальними прагненнями або ж мотивація, яка стосується лише навчальної діяльності, або схвалення у певних колах, шлях до особистого благополуччя.

Навчальна мотивація характеризується стійкістю, спрямованістю, динамічністю. Тому, структуру навчальної мотивації утворюють: зовнішні (орієнтовані на нагороду або уникнення покарання) та внутрішні (орієнтовані на процес та результат) мотивації [2]. Варто зазначити, що у процесі навчання тип навчальної мотивації учня змінюється. Якщо мотивація спрямована на способи, а не на результати діяльності, то тоді її дієвість сильніша [2].

Характерно, що важливим є й врахування психологічних особливостей віку дитини, індивідуальних особливостей, докладаючи зусиль щодо формування мотивації школярів. Тому зосередимося на аналізі мотивації учнів початкової школи, молодших підліткових класів, старших підліткових класів та старшокласників.

Отож, для учнів початкової школи характерним є перехід від ігрової до учбової діяльності (Д.Ельконін). Учбова діяльність учнів підтримується переважно за рахунок зростання самооцінки, самозадоволення, самоповаги, усвідомлення необхідності навчання [1]. В такому віці дітей мотивує хороша оцінка, похвала. Тому для цього віку, на думку В.Цюх [2], важливо:

«1. “Навчати, граючись” або “граючись, навчати”.

2. Створювати ситуації успіху для дитини, формувати у неї віри у власні сили.

3. Розвивати природну допитливість дитини, зробити процес навчання цікавим...» .

Молодший підлітковий вік вважається переломним для школярів через перехід з початкової школи до 5-го класу. Саме в цей момент відбувається багато змін: збільшення рівня навчального навантаження, зміна характеру взаємостосунків з більшою кількістю вчителів. Відбувається посилення важливості вміння дитини самій організувати власну діяльність. Тому, щоб не втратити інтерес до навчання, Л. Зелінська виділила умови формування в учнів мотивації: «використання на уроці особистісно орієнтованого цікавого матеріалу; підтримка прагнення до саморозвитку і самовдосконалення; формування допитливості та пізнавального інтересу; збагачення мислення інтелектуальними почуттями; стимулювання появи емоційного задоволення від процесу навчання; формування адекватної оцінки власних можливостей; використання різних способів педагогічної підтримки; виховання почуття обов'язку, відповідального ставлення до навчальної роботи...» [1, С.230].

Оскільки для старших підлітків провідною діяльністю стає спілкування з ровесниками, то школярі в цьому віці є чутливими до критики, емоційно вразливі, чутливі до невдач та помилок. Найкращий спосіб вплинути на них - це повага та визнання їх особистості. Розвивається здатність до розумових експериментів. Найважливішим досягненням підлітків для аналізу навколишнього світу є уміння оперувати гіпотезами під час вирішення інтелектуальних завдань. Тому доцільно забезпечити школяру можливість виражати свою індивідуальність, підтримувати висловлювання власної думки, створити безпечні умови спілкування без осуду, критики та зауважень, давати можливість проявити свою самостійність та відчути впевненість в собі від досягнень в учбовій діяльності. Для цього варто обирати інтерактивні методи навчання на уроці, які сприяють реалізації та задоволенню потреби у спілкуванні. Сприятливою для мотивації є й створення на уроці атмосфери зі свободою вибору: обирати завдання для виконання, відповідати з місця чи біля дошки, альтернативні форми виконання домашніх завдань тощо [2].

Якщо говорити про старшокласників, то їх мотивація до навчання значною мірою заломлюється крізь призму вибору майбутньої професії. Тому інтерес до знань залежить від атмосфери у школі, від планів самих юнаків та юнок, від усвідомлення старшокласником вигідних позицій, які надає навчання та знання, учбові результати. У старшокласників мислення стає цілісним, знання трансформуються у когнітивну модель світу, що слугує основою для

формування світогляду. Виникає стійке бажання показати на що здатний школяр, продемонструвати свою неповторність, унікальність.

Успіх будь-якої навчальної-діяльності учнів завжди залежить від того, як вчитель змотивує школярів. Це починається з першого уроку і підтримується весь час. Тому, процес мотивації розділяють на три частини: початкова мотивація, підтримувальна мотивація та завершальна мотивація [2]. Всі ці мотиваційні комплекси здійснюються за допомогою спеціальних методів та прийомів [2], [3].

Перша частина – початкова мотивація. На початку вивчення навчального предмету, а також на початку вивчення будь-якої навчальної теми дуже важливо «захопити» клас, викликати інтерес. Тут доцільними є такі методи, як сугестія, комунікативна атака, доведення та переконування.

Друга частина – підтримувальна мотивація. Тут має здійснюватися підтримка активності та зацікавленості тих, хто навчається, через конкретні завдання. Тому, використовують такі методи, як делегування та долаання перешкод.

Третя частина – завершальна мотивація. В цій частині важливо забезпечити мотиваційну готовність учнів до подальшого навчання.

Всі ці прийоми та методи допоможуть змотивувати учнів та дати поштовх навчатися не тільки з користю, але й із задоволенням.

Отже, мотивація відіграє важливу роль в учбовій діяльності учнів. Тому, вчителю варто формувати пізнавально-соціальну учбову мотивацію в учнів відразу, на перших же етапах навчальної діяльності. Мотивація учіння залежить від вікової категорії школярів.

Література:

1. Зелінська Л. Підвищення знань молодших школярів шляхом мотивації навчальної діяльності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dspu.edu.ua/hsci/wp-content/uploads/2017/12/008-36.pdf>
2. Особливості мотивації навчання відповідно до вікових особливостей учнів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://snvk.org.ua/osoblivosti-motivacii-navchannya-vidpovidno-do-vikovih-osoblivostej-uchniv-19-28-17-29-07-2020/>
3. Сергєєнкова О. П. Педагогічна психологія. Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 168 с.